

2071.

Ponaučení

6883

**setí, pěstování a připra-
vování lnu.**

S e p s a l

346

ku prospěchu menších hospodářů

Antonín Riedl,

hospodářský director a spoluoud okresní hospodářské
jednoty třebičské.

Vydáno nákladem okresní hospodářské jednoty

v

. Třebíči 1856.



V Jihlavě, 1856.

Tiskem Jana Rippla.

Len, tato nězná bylinku, dosáhla v posledních pěti letech, takového zlepšení a zvelebení, že žádná hospodářská bylina se s ním rovnat nemůže; — a budoucnost je pro len tak plná dobré naděje, že jsem si umínil, všechno, co v hospodářských knihách a novinách k najiti a dočtení je z mojí zkušenosti a sním pozorováním sestavili, a pro venkovské, obzvláště malé hospodáře a hospodíně k poučení použiti.

Musím ale napřed říci, že mě jakýsi strach při této práci zajímá, poněvadž se k tomu slabým cítím; a jen v té naději, že tuto práci bez všeho zisku — a jen pro zvelebení a rozmnožení setí lenu v našem kraji podnikám, a že moje dobrá vůle také dobře vykládaná a přijatá bude, — se k tomu osměluji.

A. R.

Případnosti,

které se při setí lenu pozorovati mají, jsou následující:

- I. Na jakém poli, a po které bylině máme len seti?*
 - II. Které semeno máme k seti vzíti?*
 - III. Jak máme všešle semeno pěstovati, abychom pěkné vlákno dosáhli?*
 - IV. Kdy máme len trhali, drhnouti — a k ulešení vykladati?*
 - V. Jak dlouho máme len nechat rositi neb močiti?*
 - VI. Jak sušiti a tříti?*
 - VII. Jak hachlovati, a k přádlu připravovati?*
-

I. Na jakém poli, a po které bylině máme len seti?

Rozličná pole, když se náležitě vzdělají, nesou dobrý len, nejlepší však puda jest: zdravá, suchá, hluboká, pyskem smíšená, víc lehká než těžká hlína v prostřední silé.

Polí k lenu ustanovému nesmí židelná, to jest, dolní aniž dešťová voda škoditi, slovem pole musí pečlivě volené, obzvláště připravované, taky jeho poloha, a ostatní okolnosti obnyšlené býti, poněvadž len více než jiná bylina dobře vzdělané a v potřebné silé stojící pole požaduje.

Že len v hornatějších krajinách lepe nežli v kraji se dařívá, jest každému známo; čehož jediná příčina jest, že len více mírného tepla, a spíše vlhké a studené, než teplé a suché podnebí sobě líbuje. Však i v našem kraji každé pole k lenu se nehodí; — pole na nížinách a po slunku ležící, předeck mají — poněvadž len v jeho outlém zrostu od tepla netrpí — a vlaha v takovém položení se ze země tak brzo nevytrati. Velmi písčná půda byla by tenkrátě prospěšná, kdyby stále vlhkou byla. Takovato půda k seti lnu odhodlaná požaduje, jak již podotknuto, pečlivého vzdělání, za to má to dobré, že len v ní rostoucí nezarůstá trávou, z kterého ohledu peněz od pletí, a více lenu se vizýská.

Nejjistější len se daří po žitě, bramborách, řepě a jetelině, taky po rozdělaném trávníku, lepší po ovsí, než po ječmeně; a protož to, neb oné pole, které k seti lenu upravití hodláme, se před zimou pod-orá, z jara pak podle potřeby jednou nebo dvakrátě přeoře, a když tráva vyražení počíná, se rovně a na příc rozvláčí. Při upravování pole i to připomenouti třeba, že není na tom dosti 3—4 coule (palce) hluboko orati, jak to u nás v obyčeji jest; v Nizozemsku a v Vestfaliji, jakož se o tom dozvídáme, orají pro len o mnoho hloubé, obzvláště tam, kde dobrá, úrodná a hluboká půda jest, tam orají na 12 až 18 coulů; a za všeobecné pravidlo mají, tak hluboko orati, jak

jen možno jest, protože v hloubě vlastně ona dobrá a k zrustu potřebná síla a šťáva nashromážděná se nachází. —

Chceme-li pole co nejlépe pro len upravit, musíme je místo dvojího jarního orání, hned po sklizení ourody mělce podorati, a jak se úrostací tráva ukazovati počne, hned dosti hluboko přeorati, a tak do jara ponechat; čímž ostatky strniště a tráva mezi brázdou se uleží, a poli novou sílu poskytne. —

Komu by nebylo možná před zímou toto dvojnásobné orání vykonati, ať v pozdním podzímku pole hluboko podoře, a tak přes zimu v brazdách ležeti nechá, kdežto mráz půdu nakypří a vlaha hodně pronikne.

Není dobře pod len hnojit, poněvadž lehko by se státi mohlo, že by len polehl, a tak více škody, než užitku přinesl; tolik jest jisto, že po hnoji nikdy tak jádrný len nedosáhnem, jako když ho do druhého užitku sejeme.

Kdyby ale pole vydržené a hnojení zapotřebné bylo, je nejlépe, v podzim hnojit, a mělce zaorati, z jara pak hluboko mísit, by hnůj s prstí (Humus) se dobře spojil, a tak poli síly dodal; pro len se následující mrvy za nejlepší drží: Člověčí, slepičí a holuby trus, dosti uhnílí a krátký hovězí a ovčí hnůj, mýdlářský popel, stel ze salarný, — dřevěný neb uhelný popel, obzvláště na v zešlí len posypany pro uchranění od mušek.

Sejeme-li semeno do jeteliště, tu k jeho zdaření nejlépe prospívá zaoraná tráva; neboť zelené zaorané byliny dobrou mrvu zastávají.

Vápno, koňská mrva jsou, tak jako svynský hnůj lenu ujmavé. Máme-li pole ode všech hrud a travin, vyčištěné, a jak již povědino bylo, upravené začne se seti — kteréžto seti dle okoličnosti povětrnosti, povahy půdy, polohy pole, ano i často také dle směru hospodáře se řídí. Mnozí hospodáři se též řídí dle svých jistých předpokladů, a protož se jistotou určití nedá, kdyby se seti semena vlastně započítí mělo. —

Obyčejně rozeznáváme dvojí seti: ranné, od 15. dubna, až do posledního Maje (Května); pozdní, od 1. až do 13. Června.

Nejpříhodnější čas k seti semena jest, když se není mrazu více co báti, a pole víc měkké není, a průměrně teplá a deštivá povětrnost očekávati se dá.

V našem hornatém okolí se obyčejně očekávají tak nazvané „svatojánské deště“ a protož se obyčejně počíná seti semena dne 6., 7., 8. Června a trvá až do sv. Antouína, t. j. až do 13. Června.

Mnozí polní hospodáři teprve udávají, že sete semeno na den sv. Jana křtitele t. j. dne 24. Června jím již mnohokrát

dosti se vyplatilo. O takovéto setí semena polní hospodář s největší pilností a opatrností se obstarává, nejradši po mírném a teplém deštičku u večer; kdež semenko přes noc rozseté na povrchu země ležeti ponechá, by noční mlhou nejen nabotnalo, ale i zemi se obalilo, a napotom snadněji klíčiti a pučiti mohlo.

Načež se druhého dne z rána lehce; mělce a dobře zavlaží, aby žádné hrudy nezustaly — po čemž se buď kameným, neb těžkým dřevěným válcem co mlat uhladí.

Válení má to dobré, že se každá hrudka roztlačí, a semenko sprstí se spojí, tak, že napotom jistěji, stejněji a bujněji vschází; — ano, že kdyby taky i silný lijavec setí utloukl, kůry na takovém utlačeném polí k obávání není, pod kterou se často mnoho pučících semínek udusiti musí; (válcem ztlačená zem má tu vlastnost, že po dešti se jako vápno naduje, a rozpadne). —

Aby se pak stejného a bujného vschazení semena docílilo, jest třeba, již hned při rozsívání o to dbati; by se stejné rozsívalo, co tu výhodu má, že takovýto len tak snadno nelehne, a se neskazí. Ostatně mezi setím zdejším a Vestfálským není žádného rozdílu k pozorování.

Kde se ale válcem hlazení setby opomíne, aneb kde válec po hotově není, tu jest nevyhnutelně třeba, po uvláčení pozůstalé hrudy paličkami — nebo motykami za sucha roztloucti. Mnozi polní hospodářové schvalují ovšem takovéto válcem válení, jen na těžkých půdách; — však ale je mnohostrannou zkušeností potvrzeno, že i na kyprých neb lehkých půdách toho s prospěchem činíme; obzvlášť jeli půda a počasí suché, poněvadž v takto uvalené půdě dříve semeno vschází než v neuvalene. Lnění semeno vschází obyčejně po zasetí pátý neb šestý den — pakli ale suchá povětrnost panuje, vschází o mnoho později, často teprv čtrnáctý den.

II. Které semeno máme k setí vzíti?

Semeno má býti masité, buclaté, blyskavé, těžké a čisté odevsi přísady; nesmí načuchlé, nebo spařené býti. Nemáme-li domácí, dobré semeno, tak musíme při kupovaném tím pozornější býti, abychom ho z dobrých ruk koupili, a že jistě sejde, jistí byli.

Dále máme při lněném semenu pozorovati:

1. Aby se čas od času semeno měnilo, t. j. nové ze studenejších krajin k setí volilo; staré semeno k selbě vzaté musí po více let odpočívati, aby dobrý len neslo.

2. Aby semeno k setí zvolené náležitě ode všeho trávního

ho semenka sprostěné bylo — by se tím vzrustu travin, což len velice hubi, předešlo — a práce při plení uspořilo.

K vyčištění tohoto semena hodí se nejlépe tak nazvaný „sofr“ (Kuň), který polním hospodářům známý jest, a kteréhož také k vyčištění semenka jetelinového potřebujeme.

Rovněž i s tím samým prospěchem používají se žejbrovny neb klemperny — při kterýchž obzvláště pozorovati se musí, aby tak postaveny byly, aby po nich semeno vahavě po sytech postupovalo.

Stáva se, že mnozí polní hospodáři toto pucování nadeníkům svěřují, a jím, od míry platí, — lepší jest, když se plat na den domluví — poněvadž od míry placené semeno nikdy tak pěkně vyčištěné nebývá; třebaš toto víc koštuje — to čisté semeno všechno vinahradí.

My máme v našem pokraji dvoje lněné semeno v obyčeji, a síce :

1. Len s hlávkama (Klanglein), které na slunku samy od sebe pukají a semeno pouštějí — a

2. Len s hlávkama (Dreißlein), které se mlatit musí, aby se semeno vidobylo. Potom máme semena, které z rukou handlířů podosahujeme, a síce: Ruské, pod jménem Rigoš (Rigauer) Pernouš — (Bernauer) Libouš — (Libauer) Vindouš — (Windaner); pak Nizozemské, Vestfálské semena, která ale ještě velmi málo nacházíme; poněvadž Ruské semena pro naše podnebí nám lepší službu činí.

Len s otevřenýma hlávkami dá více semena a málo vlákná, nemělby se tehdy tam ani sítí, kde vydobyti vlákna hlavní věc jest, poněvadž na semeno setý len, se nikdy nevyplatí, tak, jak když taky pěkné vlákno vydobidem. Len shlávkama tvrdými, které mlatit musíme, jest pro nás nejlepší, nebo dá dost semena, i krásného vlákna. Mezi kupovánýma Ruskýma semenama známe za nejlepší, Rigouš a Pernouš.

Pro naše potřeby se dost pěkného a dobrého lenu doděláme, když semeno s chladnějších krajin, jako od Ždára, Nového města, Rožinky a t. d. potahovati budeme.

Máme-li semeno dobře zaseté, tak nám nastane práce.

III. Jak máme zaseté, a již sešlé semeno pěstovati, abychom pěkné vlákno podosáhli?

Přijde-li nám na zaseté semeno náhlý déšť, tak že pole pěkně zadělané, tak říkáje v maltu se obrátí, — a nezůstane-li pošmourné, tak slunko nám kůru na leně udělá, kterou semínko protlačit nemůže, — a kdyby se tu hned nepomahalo, málo by z lenu bylo. — Zde máme prostředky.

a) Kdyby brzkého deště k očekávání nebylo, musíme, když pole něco obeschně k večeru takové ovčima přehnat, a nebo

b) Lehkým válcem, jenž krátce tupými hřebíky kolem opatřen jest, poválet. Taký, když 1—3 den takový přival na semeno přijde, může se ještě s lehkou bránou převleci.

Dosáhne-li len 4 neb 8 coulu výšky, tu nastane práce, která ku zdaření lnu velmi potřebná jest, tu počne plení, t. j. čištění lnu od hejle neb záhubné trávy.

Za vlhkého však počasí, není hodno len pletí; — a musíme-li se to za suchá stát, musí se pletí opatrně vykonati. Aby len čistě vyplěn byl, a se neporanil neb nepošlapal, jest rádo tuto práci stoje, s bosýma nohama vykonati; nikdy ale sedě.

Plevel se musí u samé země uchopiti, a dokonalé s celým kořenem vytáhnouti — neboť se stáva, že křehká bylina přetrhnutá napotom opět z nova vyráží, kdežto se plení opětovali, a výlohy se tím s dvojnásobní — jinak, kdyby se to opominulo by se málo a nečistého lnu vydobylo.

Má-li kdo velký kus lenu k plení; nejlépe učiní, když mnoho plevaček najednou najme; což tu výhodu má, že len tak snadno nepřeroste, práce a potřebná dohlídka se uspoří.

Plevačky se rozdělý po záhonech, a opatrně v práci pokračují, by nikde škodlivé traviny nenechali. Také jest prospěšné, pletí proti tahu větru, by se ohnutá vláčenka opět narovnala; jakož i na to hlavní zřetel se bráti má, by plevačka vypleť záhon dříve neopouštěla, dokavadž všechnu položenou vypleť trávou nesebrala a neodnesla, nebo v pádu zapomenutí toho, by ono plevellem zakryté místo lenu prázdné ostalo.

Pozorujeme-li, že len tuze bujný býti počíná, tehdy musíme hleděti něco připravit, aby nám nepolehl. Když takový bujný len na malá místa ukazuje, tehdy tomu často předějdeme, když lešení nad ním na takový způsob, jak při bílání plátna, uděláme, kdež to len proroste a pak se položití nemůže.

V Nizozemsku hned po zasetí na len březové neb jiné hluze pokladají, co též položení lenu zamezí. Hrozili nám len na celém poli se položití, a neb již se položil, tak musíme len prohlédnouti, zdálí-li již vlákno má, čili ne? — Má-li, tak se žádná škoda neučiní, když se len vytrhá, a semeno se ožele; — kdyby ale len polehl, a ještě žádné jádro neměl, tak dobře učiníme, když po poli, — klíčky podle uznání na krok neb širší protrháme, s tím aspoň ten ostatní len udržíme, a vlákna i semena nabudeme.

Dale musíme pozorní býti; jestli se nám do lenu mušky

(mžice) nedalí — toto zlé jest jen při raných lenech k obávání.

Co se ale při Červnových nikdy nestane, poněvadž nás zkušenost učí, že tento hmyz jen tak dlouho se na leně zadrží, — až uhorník (Bendšáfer) k spatření jest — kdybychom ale do toho pádu přišli, že by nám tyto zlí hosti naše semeno obsípali, tak je dobře len popelem, sádrem (Gipsem) za rosi posípati; obyčejně ale dešť těmto hmyzům konec činí — proto se jím len odroste.

Dál-li nám pán Bůh pohodlného povětří, a byli-li jsme v obdělávání pole pilní, při semeně pozorlivý a v pěstování setí přičinlivý, tak nás jistě krásný len z jeho nepřirovnanou zelenou, a v květu modrou barvou obveseluje, a my se těšíme na radostnou práci.

IV. Kdy máme len trhati, drhnouti a k ulezení vykládati?

Nejlepší čas k trháni lnu jest tenkrát, když rostliná ze zelené do světlé — bledé, požloutlé barvy přechází, a když lněné steblo na dvě třetiny od zemy pění (listečky) trhat počíná, a stopky lněných palíček ztuhnou, a když hlávky již ztvrdlé, semeno výrostlé, jádyrka ně více mličnaté, ale také úplně dozrálé nejsou.

Před trháním musí hospodář sebou dorozuměnu býti, zdálíž jadrné vlákno, a špatné semeno; — nebo dobré semeno a méně jadrný len míti chce.

V prvním padu musí trháni počít, když hlávky se zapalovat začínají, — v druhém padu musí ale len tak dlouho stát nechat, až semeno na čisto vyzralé jest.

Vymínka tohoto jest v pádu takovém, když hustý len prudkými dešti lehl, a nádeje není, že opět větrem vstane; tu musíme semeno oželiti, a len i před květem vytrhati, prvé než dlouhým ležením hníti počne.

Dále při trháni lnu musíme pozorovati:

1. Aby se to nedělo za příliš suchého, ani mokrého počasí, protože v mokru trhaný len často dostává škvrny, které se napotom vybylíti nenechají.

2. Lněná vlákna musejí se při trháni více u hlávek, než u kořenu beze vsí trávy chápati, kořeny náležitě oklepati, a v hrstech srovnati, pak na sebe složiti.

3. Vytrhaný zelený len se musí buďto hned za zelena odtrhnouti, aneb před drhnutím na poli rozložití, by dobře zaschl.

4. Hrstky vytrhaného lnu nesmí dlouho na sobě ležeti, protože len hned dvojí barvu dostane.

5. Jest zapotřeby, aby při trhání len se rovnal, to jest dlouhý s krátkým se nezmíchá.

Když len vytrhaný jest, musí se na zaschnutí buďto na trávník, anebo na strnisko vyložiti.

Toto se musí co nejtenší státi, a na to dbáti, aby, když na jedné straně len suchý jest, se hned obrátil. Máme-li len dost suchý, tenkrát pokračujeme k drhnutí hlávek; toto se děje v ten samý čas, buďto při domě, a nebo na tom samém poli; z toho vyplývá ten užitek, že hospodář semeno dostane, a že potom len mnohém lehčeji se odležet a nebo taký močit nechá.

Sem a tam v Belgii se len se semenem do vody k uležení klade, co velmi jádrné vlákno dat má; u nás netrouvám, že bychom kdy toto následovaly.

Drhlen jest nástroj jednoduchý a každému známy. —

Když na poli len odrhnout máme, přidělá se hřeben do dřeva, a prostře se pod něj plachta, aby semeno na zem nepřišlo; hrstky zebrané, a přes kříž přeložené dítky k drhlení donášejí. Drhlec vezme hrstku, drhne konce její, pak jí vezme v prostředku a protáhne jí celou skrz drhlen, klade jí trochu na přič přes kříž, pak se len sváže do otypky, a dá se na místo, kde se odležet neb močit má. Hlávky a semeno vytrhnuté můžeme buďto na prostíradlech na slunku — a nebo na větrných půdách, doma usušiti, a pak jich do beček nebo na hromady složiti a tak k budoucí potřebě přeskovati.

Když máme tuto práci skončenou, nastává nám ta nejháklivější práce, od které nejvíce zaleží, zdaliž pěkný jádrný len dosáhneme; a síce :

V. Odležení, močení čili rosení lnu, a jak dlouho toto trvati má?

Každému hospodářovy, který se setím lenu zabývá, známo býti má, že len, jak ho s pole sklídíme, pozůstává z vlákna (líka) a tvrdého dřeva, které z bylinným klíhem (Bflanzenlein) v jedno spojené jsou.

Abychom vlákno od dřeva odloudily, musíme prostředek užívat, čím bychom ten bylinný klíč odstranili, a tak vlákno od dřeva odloučili.

Máme k tomu hlavní věc vodu, která ten klíč rozmočí; a užíváme toho na následující spůsoby:

1. Buďto na poli pod širým nebem rosou, deštěm, vzdu-

chem (parou) a slunečním a měsíčním světlem, slovem: naše obyčejné polní močení;

2. složení lnu do vody studené, běžící a nebo stojící;

3. složení lnu do kadí a močení teplou vodou, s přiložením $\frac{1}{2}$ pt. ostré salajky ^{1 lb} sirkový kyselín (Mad^l Chevalier Claussa.)

ad 1. Při odložení neb rosení máme dvojí způsob k pozorování, ono se děje buďto na podzím — neb na jáře.

Na podzím se vykláda větším dílem na strniška, a je zapotřeby, aby se, jak již se povídalo, co nejvíc z tenka rozložil a několikráte obrátil, aby stejnou barvu dosáhl. Na jáře bývá len na sněh vykladaný, když ke konci Února neb začátku Března již sněh trochu měkne, a naděje je, že se brzo sněhem zameže; — při obojím vykládání musíme pozorlivý býti, abychom len koncemí proti hornímu větru obrátili — a tak uškození a odněšení lenu zamezily; dále musíme býti pozorlivý, aby se nám len nepřeležel, musíme po 4 nedělích často probu bráti, a když nám vlákno se od dřeva od spodu až k vršku odloučí, musíme se sbíráním pospíšiti. Len na jáře vykladaný bývá bělejší a prodajnější; v podzím vykladaný ale pro dům pevnější. —

ad 2 & 3. Močení ve vodě je u nás v krajích při kono-pích něco obyčejného a starého, za novějších časů začal se len taký ve vodě močiti, a síce podle způsobu Nizozemského, buďto v potokách v běžící, nebo v jamách stojící vodě; také jsou společnosti, které v kádích v teplé vodě len moči, a k tomu salajku a sirkový kyslík použijí.

Poněvadž leny, které na způsob Belgičanů ve vodě močené jsou, před polním uležením předeek mají, tak ty prospěchy se-stavují, které při takovém močení se nacházejí.

1. Při močení vodním není len tak mnohým proměnám vystaven, jako při močení polním; kdežto len dlouho rozprostřený, všemu počasí podlehnouti musí; obzvláště za vlhkého povětří se musí stále obracet, a se dlouhým takovýmto sucháním teprvá zhlédalo, že docela umočen jest, neb až i nastávající zima k uklizení ho nutí; z čehož vysvítá, že polní močení více práce, času, výloh, a mnoho nepříjemnosti přináší.

2. Močení ve vodě se spěšněji ukončuje.

3. O mnoho méně seho roscuchá a stratí, než při močení polním,

4. Len nabývá krásné, stejné a světlé barvy.

5. Lněné vlákno přichází vodním močením k větší pevnosti a jádru; nežli až potud u nás známo jest.

6. Len nabude svou pěknou a světlou barvou předběžné oupravy do bělidla; tak že plátno, které s příze takové utkáno jest, napotom při bílení tak tuze trpět nemusí, jako jiné.

Při močení lnu ve vodě se takto pokračuje.

Hned, jak se len vytrhá, se do stodole sveze, a tam se za zelena na drhlině odrhne. Aby pak zelené hlávky, při drhnutí se nepotlačily a neporanily, jest zapotřeby mlat obložit deskami.

Len drhnutý se v snopky $\frac{1}{2}$ střevíce tlusté sváže, uvazky povolně utáhnou, a tak zhotovené a uchystané do vody křížem aneb jeden vedle druhého naloží, nebo na dolní konec postaví.

Tyto vrstvy musejí se vždy podle hloubky vody řídit, aby pokaždé voda celou vrstvu přikrila. Při nakládání lnu do vody jest zapotřeby, aby pro každou vrstvu ve vodě místo vykolkováno bylo, aby snopky ven vyplavati nemohly. Pod každou vrstvu se nastele slámy, aby len na bláto ležet nepřišel, potom musí vkládač do vody vstoupiti, by snopky na sebe a nebo vedle sebe mítmem skladal, aby se vrstva nerozpádala. Když len složený máme, nastele se naň 5 — 6 coulů tlusto dlouhé slámy, na kterou se odkorky, neb desky nakladou, a na ty dá se těžké kamení, tak, aby i desky pod vodou byli; dále musíme pozor míti, aby len z vody nevyhlídal, síce by močení stejné nebylo.

Nejlepší se uznává voda rybníčná, stojatá, čistá, která se na len napustit, a zase spustit může, když k tomu tuně nebo příhrady vyhotovené jsou.

Močení lnu v rybnících, kde ryby nasaděné jsou, není rádo, poněvadž ryby z toho smradu rádi pojdu.

Jamy, čili tuny je nejlepší kamením vyzditi, a neb dřevem vyroubyti, a tak zříditi, aby se voda napustit a spustit mohla; další pravidla při takových jamách jsou:

a) Aby dokonalé vodu drželi.

b) Aby se raději podlouhlé, než příliš hluboké zakládali, poněvadž voda v hloubce studenější bývá, což močení prodlužuje.

c) Aby se zakládaly na vyslunní — a pakli by to býti nemohlo, aby aspoň voda z vysluného místa tam vedená byla.

Skusylo se, že len do jam vložený, v následujícím času uležený byl; a síce: — když voda byla

20° teplá v 6 dnech

17° „ 8 „

15° „ 9 „

12° „ 14 „

11° „ 19 „

Známení, že len dosti uležený jest, jsou:

1. Když lněné vlákno ze snopku vytažené, mezi dvěma pr-

sty od spodu nahoru bez těžkosti se smekne, neb dolu stáhne, to jest, když lněné vlákno náležitě od stebľa čili pazdera se oddělilo.

2. Když oloupené pazdero jest tak křehké, že se jako sklo láme.

3. Když hodíme několik do věnečka svynutých vláken na vodu, a padnou — li pod ní, — jest len již dosti umočený — pakli se na vodě vznášejí, není močení ukončeno.

Ne jedno neb druhé z těchto udaných znamení, ale všechny tři dají jistý důkaz dokonalého umočení lnu.

Tento čas napřed udati, to jest dlouholiby zelený len ve vodě ležet a močit se měl, jest nemožné, nebo v tom rozdílnost vody, podnebí a noční počasí rozhodnouti musejí, obyčejně se to mezi 6 — 19. dněma stáva. Čím zralejší len, tím déle ve vodě ležeti musí.

Uznali jsme podle těch udaných znamení, že len úplně umočen jest; tu se z vody vytáhne, náležitě každý snopek v čisté vodě přepere, by od všeho neřádu očištěn byl, a potom se náležitě vysáknouti nechá. Po vysáknutí se na trávník neb na strnisko rovně a z tenka každé vlákno náležitě protřepe a oddělené rozetře, kdež v 24 neb 36 hodinách ku podivu bílý se okáže, jestli dokonalé umočen byl. Pak se ponechá 5 neb 6 dni ležeti, po kterémž čase se obrátí a vyschnouti nechá.

Rosa a vlhké deště tomuto, tak rozprostřenému lnu nejen neškodějí, nýbrž i k prospěchu jsou, že len potřebné měkosti a jádra nabude. Taký místami takový z vody vytažený len do kapliček neb kopek stavějí, a tak ho uschnouti nechávají. Toto bylení lnu trvá obyčejně 8 — 10 dni a neb tak dlouho, až se shledalo, že se uschlý len mezi prsty náležitě vymne, a čisté vlákno okáže, což každému polnímu hospodáři všeobecným důkazem úplného uležení a umočení jest, který se napotom jak obyčejně sesnoppkuje, a k budoucí potřebě buďto do stodol neb jiných schráněk uloží. Močení v teplé vodě se děje nejvíce v kádích v kterých se len tak jak již udáno bylo, uloží. Uložení toto má pro fabriky velké výhody pro naši domácí potřebu, zdá se ale drahé býti a potřebuje ještě větší opatrnosti, poněvadž za 24 — 48 hodin len již odležený býva.

VI. Jak máme len sušiti a třiti.

Sušení lnu stáva se na rozličný způsob; mi sušíme v sušárnách, v pecech, a také jen na slunko.

V sušárnách sušený len má předek před v peci sušeným, na slunko sušený má ale předek před tímto obojím; však nelze

lho vždy použití, jak by zapotřeby bylo, poněvadž by se s le-
nem až na jaro neb leto čekat muselo, proto že na podzim slu-
nečko již tak parné není, aby len tak skřehl, že by se třít
nechal. V sušárně a v peci nesmí teplo nad 40° býti, síce by
to vlaknu škodné bylo, a mastnosta lnu by zmizela.

Len suchý se buď na obyčejný způsob na vůbec známé trd-
licy ohyba a tře, nebo se na mlatě neobyčejným nástrojem; to-
tíž osmí nebo dvanáctihranou palíčkou polame čili potluče.

Při tření lnu jest ještě k pozorování, že, chceme-li čistého lnu
vydobyti, musíme hned při ohybování a při tlučení malé hrstkybrá-
ti, a od kořenu neb od řitele začít, a tak dále ku hlavě nebo k vrcholu
pokračovati, hrst často obrátiti a skrze medlice protahovati, aby
pazdéro náležitě odpadlo, a když se až k vrcholům takovýmto
spůsobem postoupilo, teprv se u kořenu uchopí a na čisto vytře.
Že nejprospěšnější jest, dobře vytřený len v svazky (klouby)
svázati, a potom v bečkách neb na jiném suchém místě uložití,
je zajisté každému hospodáři a každé hospodině známo.

VII. Jak se má len hachlovati a k přádlu připravovati ?

Až posud se v našem pokraji utřený len jen hachluje a pak přede.

Takové upravování lnu ale nedostačuje, aby z něho napo-
tom tenká a pevná příze upřisti se dala. Ve Vestfalsku, jehož-
to způsob při setí lnu a přádle — v Andrsbachu, v Čechách a
odtud na Moravě v Imramově, na Rožince etc. etc. uveden jest,
se ta úprava jediné tím docílí, že len před hachlováním škra-
beme a tlučeme; což se následujícím způsobem stává: Vezme
se hrstka lnu, která se na malé dílky tak rozdělí, aby každý
ten dílek pohodlně v ruce se držeti mohl, a uchopí se u koře-
nu do levé ruky; a zatím ukazovatel práve ruky tento dílek
pročeše, každé nerovně ležící vlákno odtáhne, a nahoře k díl-
ku připojí. Když len na ten způsob dobře pročesan a urovnan
jest, jakoby dole sříznutý byl; tehdy o něco více nad polovícy
se tento dílek na prsty na způsob uzle obtočí, by se při škra-
bání pevně pohromady držeti mohl.

Ku škrabání jest zapotřeby kuží a škrabačku.

Ku Źe pozůstává s kusu 15 — 18 coulů dlouhého rovně
tak širokého, který na kameně vytlučen a vyhladěn býti musí.

Škrabáček (také stíráček nazvan), má podobu tupého nože,
který s ocelu zhotoven býti musí.

Škrabání neb stírání lnu děje se takto:

Dělník sedne na nízkou stoličku, maje kuží, jenž na hoře
háčkem opatřená je, na tkaničce zástěry tak upevněnou, by po-

hodlně na klíně ležeti mohla. Na to vezme do levé ruky přichystaný len za souček, a rozloží ho velmi tence po té kuži; pravou pak rukou, ve které škrabáček ležatě drží, škrabe onen po kuži rozložený len velmi z lehka po délce dolů, a tak často je obrací, až všechny nečistoty, rezivé vlákna se docela odstraní. Tu je ale velké pozornosti třeba, aby se při tom škrabání lnu velice netlačilo, poněvadž by se přetrhal, pročež vždy jen lehce a dlouho tážné hladíme.

Když pak jest tato první polovice dostatečně vyškrabaná a tak vyčištěná, rozváže se souček, a zas se na vyčištěném konci udělá, kdežto se zase druhá polovice předešlým způsobem škrabe, až oba konce, následovně celá hrstka vyčištěná jest.

Tato po prvním škrabání pozůstalá hrubá koudel může se spřisti na domácí tlustou přízi, uškrabané ale hrstky dají se po několika dohromady a zavinou se na způsob tvrdé zemličky, která se potom paličkou na připraveném k tomu špalku opatrně tluče. Při tomto tlučení pozorovati musíme:

1. Aby se toto tlučení více lehkou obratností, než silou těla vykonalo, síce by se len přetloucti mohl.

2. Aby se len při tlučení tom patřičně obracel, aby na všech stranách stejně tlučený byl, a stejně jemnosti nabyl.

Pak-li len dostatečně stlučen byl, čímž se jemu potřebná měklost dodá, jest ještě zapotřeby, ten samý len od odstatní nečistoty docela osvoboditi, spojená vlákenka v jeho jemnější vláčení rozdělit, a sem a tam ještě nepořádně v délku ležící vlaseňička do rovnosti a pořádku uvést, což se hachlováním docílí.

Hachlování se z s vykonává sedě, — přičemž se hachle na klín uloží, nebo, hachluje-li se na hachlovací stoličce, tu hachle, když len tůze zcuchaný jest, a lehce protáhnouti se nedá, nestoupí; — čímž tenká vlákenka nevyhnutelně se přetrhnouti musejí, což se, leží-li hachle na klíně, nestane, proto že hachla upevněná není.

Při hachlování hledíme ještě na to, aby se len na malé dílky rozdělil, potom pevně na prostřední prsty obtočil, a tak zlehoňka nejprvé na hrubé čili řídké hachly; od horního konce hachlovati začal; pakli na této vyhachlovaný jest, rovně tak se na husté hachly pokračuje, přičemž ještě připomenouti zapotřeby, aby se nejenom oba konce lnu, ale i prostředek hrstě náležitě a dobře prohachloval; jakož i kořeny čili řitoly poznamenali, odkud se přisti má.

Jedná-li se ale o to, aby len dosti jemný, na tenké prádlo se hodil, zapotřeby jest, jej po prvním škrabání a tlučení ještě jednou škrabati, a je-li potřeba i tloucti, a pak teprv na předešlý způsob na obojích hachlách čistě vyhachlovati.